

Sociologie sportu
sport a socializace sportem

Fakulta sportovních studií MU

Sociologie sportu: základní pojmy

- **Sociologie:** zkoumání různých forem společenského života, struktura různých forem lidských pospolitostí, jevy a procesy v těchto souborech probíhající, studium skupinového chování.
- **Společnost:** soubor institucí a zařízení zajišťujících organizované uspokojování potřeb, regulování konfliktů a udržování a rozvoj kultury.
- **Sport:** institucionalizovaná pohybová aktivita vyznačující se fyzickým úsilím, pohybovými dovednostmi a motivovaná radostí z pohybu, zvýšením celkové kondice, konáním, výsledkem či odměnou za výkon.
- **Sociologie sportu:** zkoumá vztah sportu a společnosti, sport jako nedílnou součást sociálního a kulturního života.

Sport - vymezení

- 1. jaké aktivity lze nazvat sportem (různé koncepty: Hodaň, jirásek, Sekot, Parry...)
- 2. jak sport odráží povahu dané společnosti
- 3. do jaké míry sport reflektuje individuální a společenský život
- 4. jak sport spoluutváří pojetí přirozenosti, maskulinity, soutěživosti, úspěšnosti, radosti, zármutku, konformity, agrese
- 5. jak sport souvisí s povahou a dynamikou mocenských vztahů
- 6. jak sport souvisí s masovými médii, ekonomikou, zdravím?
- 7. jak lze sport využít na cestě k demokratizaci sociálního života?
- 8. Přispívá sport k progresi života a světa?
- 9. jaké postavení zaujímá sport v globalizačních procesech?
- 10. Jaký význam hraje sport v socializačním procesu?

Možnosti polarizovaného členění sportu

- individuální – týmový
- kontaktní – nekontaktní
- mužský – ženský
- rekreační (volnočasový) – výkonnostní – vrcholový – elitní
- soutěžní – nesoutěžní
- masový – alternativní
- populární – okrajový
- silně – slabě medializovaný
- prestižní – neprestižní
- výnosný – nevýnosný
- Profesionální – poloprofesionální – amatérský

(...pokračování)

- silový – vytrvalostní
- kontaktní – branný – technický
- intelektuální – silový
- dlouhodobě – krátkodobě pěstovaný

Sport – je takový, jaká je společnost a kultura

Kategorizace sportu

- 1. **senzoricko-koncentrační** (biatlon, šachy, střelba, lukostřelba, windsurfing, jachting)
- 2. **funkčně-mobilizační** (atletika, cyklistika, plavání, veslování, chůze, běh na lyžích, rychlobruslení)
- 3. **esteticko-koordinační** (aerobic, gymnastika, skoky do vody, krasobruslení, akrobatické lyžování)
- 4. **rizikové** (sjezdové lyžování, ski-alpinismus, potápění, motoristický sport, letectví)
- 5. **heuristicko-individuální** (badminton, stolní tenis, box, karate, úpoly, kolová)
- 6. **heuristicko-kolektivní** (baseball, basketbal, fotbal, házená, volejbal, futsal, florbal, hokej, vodní pólo)

Sport a socializace

- **Socializace** – proces přizpůsobování se hodnotám a kultuře okolního světa
- *Sport se v rámci socializace projevuje:*

Příležitostí ověřovat a rozvíjet vlastní schopnosti i mimo rámec sportu

Přispívá ke zkušenostem přenosným mimo vlastní rámec

Formuje nové vztahy

Zvyšuje pravděpodobnost kompetencí, zodpovědnosti, respektu k principu fair play

Shrnutí: *různé sporty, různé zkušenosti a osobní dispozice přinášejí různé dopady na půdě socializace*

Sport a socializace

Sport byl v historickém vývoji utvářen v rámci kulturně podmíněných sociálně ekonomických vztahů a plní v souladu s tímto faktem *různé socializační funkce*.

Je takový, jaká je společnost. V dnešní podobě dominantních forem sportu se *vyznačuje*:

1. *sekularismem*
2. *otevřeností přístupu*
3. *specializací*
4. *racionalizací*
5. *byrokratizací*
6. *kvantifikací a záznamem nejlepších výsledků*

Sport a socializace

S nesporným **rostoucím významem sportu** v životě soudobého globálně se vyvíjejícího světa se aktualizuje řada otázek:

Co znamená sport v životě moderního (či postmoderního) člověka?

Jaký dopad má v rovině výkonnostního a rekreačního sportu?

Jakou roli hraje v plnohodnotném všestranném rozvoji každého jedince?

A zejména: Co si obecně můžeme představit pod pojmem socializace sportem?

Sport a socializace

Sport se z hlediska *socializačních důsledků* projevuje zejména v kontextu:

Příležitosti prověřovat a *rozdíjet vlastní schopnosti* a identitu i mimo rámec sportu.

Přístupu ke zkušenostem mimo rámec šatny a hrací plochy.

Formování *nových vztahů*, přesahujících i rámec samotného sportu.

Poučení, že sportovní zkušenost možno prakticky využít i v jiných oblastech života.

Příležitost jednat s jedincem jako *komplexní osobností* a nikoli jako jednostranně rozvinutým sportovcem

Šancí být *kompetentní*, zodpovědný a uznávaný i mimo úzký rámec sportu.

Shrnutí: *různé sporty, různé zkušenosti a osobní dispozice přinášejí různé dopady na půdě socializace*

Socializace : výkonnostní vrcholový sport

- Jako *dominantní forma sportu* zdůrazňuje:
- Sílu, rychlost, ovládnutí protivníka, posouvání hranic lidských možností, *vítězství*, rekordy, tituly.
- Nezbytnost *tvrdé* sportovní přípravy, ochota k bolesti, oběti.
- Důraz na překonávání rekordů – lidské tělo nikoli cíl, ale *prostředek* sportovní činnosti.
- Praxe *selektivního systému* výsad fyzicky nejzdatnějších a nejúspěšnějších.
- Udržuje *hierarchickou* autoritativní strukturu – sportovec – trenér – manažer – vlastník.
- Sportovní soupeř chápán jako *nepřítel*.

Sport a socializace

Výkonnostní vrcholový sport tak bezprostředně či zprostředkovaně socializačně posiluje:

Hodnotu síly, rychlosti, ovládnutí protivníka, posouvání hranice lidských možností, vypjatost úsilí o vítězství, rekordy, odměnu, společenské uznání.

Ideu, že sportovní mistrovství je založeno na oddanosti tvrdé sportovní přípravy, resp. ochotu k oběti či bolesti.

Důraz na vytváření a překonávání rekordních výkonů, vymezení lidského těla nikoli jako cíle, nýbrž prostředku sportovní činnosti.

Selektivní systém výsad fyzicky nejzdatnějších a sportovně nejúspěšnějších.

Vytváření hierarchických autoritativních struktur sportovců, trenérů a vlastníků či administrátorů sportovních klubů.

Sport a socializace

- **Rekreační volnočasový sport socializačně buduje:**

Demokratičnost rozhodování, kooperaci, sdílení moci a reciprocitou vztahů trenér – sportující.

Otevřenost účasti cestou přizpůsobování různosti fyzických sil a dovedností.

Princip soutěže „s někým“ (soupeř), nikoli „proti někomu“ (nepřítel).

Sport a socializace

- Socializační význam sportu v rovině základních pohybově sportovních aktivit se projevuje v sílící míře i v souvislosti s působením tzv. *sedavé společnosti*, kdy kulturně, ekonomicky a sociálně podmíněný nedostatek přirozeného fyzického pohybu přináší růst nadváhy a obezity, zejména dětí a mládeže.
- Tato problematika nás přenáší do nesmírně důležité oblasti zdravotní úrovně mas obyvatelstva a v silné míře akcentuje *nezastupitelnost sportovně pohybových aktivit* jako pravidelné celoživotně hodnotově zakotvené součásti plnohodnotného života a všestranného rozvoje jedince

Sport a socializace

- *Socializační aspekty sportu:*
- Posilování **pozitivního vztahu k pohybovým a sportovním aktivitám** cestou intenzivní výstavby sportovních zařízení v socializačně významném školním prostředí škol: Nové atraktivní **sportovní zařízení** výrazně posilují intenzivní pohybově sportovní aktivity u jedinců s již vytvořeným pozitivním vztahem k pohybu; pro pohybově pasivní není sama o sobě dostatečným podnětem aktivního přístupu ke sportování

Sport a socializace

- Pokud je sportovní činnost uskutečňována na **úkor všestrannosti** individuálních příležitostí, znalostí a dovedností, zkušeností a vztahů, pak se otevírají možnosti vzniku *negativních socializačních důsledků*.
- *Komplexnost problematiky socializace* sportem upozorňuje i na skutečnost, že postupná *sportovní specializace* pěstuje již v dětech „**profesionální přístup**“ (priority výkonu, vítězství odměny), zatímco *volnočasová sportovní aktivity* přinášejí spíše radost ze samotného pohybu, družného soupeření, pocitu relaxace.
- V tomto kontextu se jako v jisté krajní podobě může rozvinout na půdě vrcholového elitního sportu tzv. **hubris**, tendence některých sportovců přitahovat za každou cenu diváckou či mediální pozornost a vytvářet tak image výjimečnosti i za cenu ztráty kontaktu s reálným životem každodennosti.

Socializace: zájmový rekreační sport

- *Jako kondiční volnočasová aktivita je založen:*
- 1. Osobní projev, zdravotní stav, *prožitek*
- 2. *Vzájemné porozumění* spoluhráčů i soupeřů
- 3. Důraz na *kondici* a posilování (nikoli samoúčelnou sílu), radost a pocit duševní a tělesn pohody.
- 4. Demokratické rozhodování na principu *kooperace*
- 5. Soutěž s někým, nikoli proti někomu, soupeření cestou *vzájemného testování*
- Zájmový rekreační sport může mít znaky soutěživosti, primárně je však zaměřen na pozitivní mezilidské kontakty a osobní radost z pohybu.

Fáze sportovní kariéry

- 1. **Prvotní expanze** – první pokusy o sportovní činnost motivovaná primárně *potřebou tělesného pohybu* a pozitivního vzdušení.
- 2. **Výběrové sebeuplatnění** přináší sportovní *specializaci*, začínají převládat motivy společenského uplatnění nad prožitkovým uspokojením. Sílí touha po vítězství a úspěchu.
- 3. **Sportovní mistrovství** s jasnou převahou motivu sebeuplatnění a osobního úspěchu, *společenského uznání* a ekonomických výhod.
- 4. **Involuce** (zanikání, slábnutí) motivační struktury v závěru sportovní kariéry, *trvalý pokles výkonnosti*, problém ústupu ze slávy a ekonomických výhod.
- Pozn: různé druhy sportu přinášejí téměř nesrovnatelné úrovně forem zkušenosti, odlišné možnosti osobních kariér, osobního uspokojení, odlišnou úroveň socializačních účinků.

Sportovní aktivity: socializační účinky

- **Adrenalinové sporty** – touha po dobrodružství, znaky rizika, nestandardní fyzický výkon náročné organizačně i finančně
- **Fitness sporty** – důraz na tělesnou (aerobní a silovou) zdatnost, budování „krásného, sexy“ těla.
- **Klubové sporty** – důraz na relaxaci a společenské kontakty
- **Kosmetické sporty** – důraz na dokonalý, přitažlivý tělesný vzhled.
- **Požitkářské sporty** – rekreační pohybové aktivity typu S-sporty (sun, sea, sand, show, sex, speed, satisfaction).
- **Rekreační sporty** – odpočinek, zábava, zdraví, kondice, kamarádství.
- Účast na sportovních aktivitách daná kulturními, sociálními, politickými a ekonomickými vztahy dané společnosti.

Sportovně pohybové aktivity versus obezita

- *Fyzická aktivita* - soubor chování zahrnujícího fyzický pohyb produkováný svalovým výkonem vyžadujícím výdej energie.
- Z odborného hlediska je možné odlišit *tři kategorie* úrovně či intenzity *fyzické aktivity*:
 - 1. Naprostá **absence** fyzické aktivity (během posledních dvou týdnů)
 - 2. **Pravidelná** fyzická aktivita (nejméně pětkrát týdně více než 30 minut)
 - Pravidelná **dynamická** fyzická aktivity (praktikovaná nejméně třikrát týdně s více než padesátiprocentním využitím srdeční a dechové kapacity).

Pohybové aktivity versus sedavá společnost

- **Sedavý způsob života** v práci i doma, mizí nutnost těžké fyzické námahy; faktor lenosti a *konzumního* (pasivního) způsobu života.
- **Podmínky** aktivního praktikování *sportovně pohybových aktivit (S/PA)*:
 - životní a kulturní úroveň
 - materiální prostředí (možnosti sportování)
 - systém dopravy
 - pracovní příležitosti a povaha práce
 - vztahy mezi pohlavími, atp.

Dobrá zdravotní stav a dobrá fyzická kondice jsou chápány jako *osobní hodnota*, kterou je třeba kultivovat a chránit ve jménu podpory životní vitality a radosti ze života.

Pohybové aktivity versus sedavá společnost

Úroveň pohybových aktivit evropské mládeže

- Nízká úroveň aktivního sportování dívek v jižní Evropě.
- Hoši zaměřeni na výkonnostní sport, dívky na fyzický zjev.
- Snížení věku sportovních začátků.
- Existence předškolní účasti na organizovaném sportu.
- Zdůrazňování významu fyzické aktivity při prevenci nadváhy a obezity.
- Podpora sportování ze strany rodičů, sourozenců a vrstevníků je významným impulsem pravidelných pohybových aktivit.
- Urbanizované prostředí nabízí více komerčního sportovního vyžití, venkovská scéna naopak umožňuje přirozenou scénu pro tzv. outdoorové aktivity.
-

Pohybové aktivity

- Významné **motiv**y sportovně pohybových
- 1. potřeba pohybu,
- 2. zdravotní prevence,
- 3. individuální seberealizace.
- **Naše děti a mládež vykazují:**
 - - Snížení pohybových aktivit s narůstajícím školním věkem
 - - Dívky vykazují nižší úroveň pohybových aktivit oproti chlapcům
 - - S věkem se zhoršuje i struktura pohybové aktivity (kupříkladu v případě účasti na plavání)
 - - Snižuje se podíl organizovaných sportovních aktivit
 - - Klesající zájem o „celoživotní“ aktivity, jako je chůze, jízda na kole, plavání

Pohybové aktivity

- Jde zejména o **důraz** na:
- *různorodost,*
- *otevřenost,*
- *variantnost,*
- *univerzalitu,*
- *pohybovou kulturu,*
- *sociokulturní orientaci,*
- *přírodní prostředí,*
- *životní styl,*
- *prožitek,*
- *seberealizaci.*

Pohybové aktivity

Participace dětí na sportovně pohybových aktivitách ve vyšším školním věku, tedy mezi 12. - 15. rokem, je zpravidla ovlivňována:

- - **Dostupností** příležitostí
- - **Podporou** rodinných příslušníků
- - Mírou dětské **vnímavosti** vůči sportu

Pohyb versus obezita

- Postoj Čechů k obezitě (tloušťce)
- 1. Češi se k nadváze stavějí v mnoha ohledech **jinak** než lidé jinde ve světě.
- 2. Platí to zejména o relativně **vysokou toleranci** k partnerům s nadváhou.
- 3. Pouze 19% zastoupení mužů, kteří se někdy snažili zhubnout.
- Závěr: „Češi nehubnou. Mají sexy mozky“
- Obezita z tohoto pohledu prý Čechům nevadí, mají se rádi, jací jsou:
- Kila navíc zkrátka většina lidí u nás až tak moc **netrápí** a tedy ani **neřeší**.

Postoje k obezitě: snaha zhubnout

• Země	ženy	muži
• -----		
• Finsko	89	77
• USA	85	59
• Nizozemsko	82	64
• Austrálie	81	63
• Brazílie	80	62
• Kanada	80	62
• Švýcarsko	79	62
• Velká Británie	77	53
• Mexiko	52	50
• Česká republika	52	19
• Německo	49	38
• Francie	48	32
• Čína	48	24
• Rusko	45	22
• Rozhodnutí zhubnout je typické zejména pro středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané Čechy (cca 43%)		
•		

Pohybové aktivity v Evropě

-
- %
letí
- -----

- Finsko 83 78 87 72
- Švédsko 70 70 80 39
- Holandsko 63 61 68 45
- Velká Británie 72 60 69 31
- Irsko 70 58 60 13
- Španělsko 39 24 36 7
- Itálie 32 15 37 7
- *Směrem na jih narůstá nechuť k fyzickému pohybu*

	Muži	Ženy	20-24 letí	60-64
Finsko	83	78	87	72
Švédsko	70	70	80	39
Holandsko	63	61	68	45
Velká Británie	72	60	69	31
Irsko	70	58	60	13
Španělsko	39	24	36	7
Itálie	32	15	37	7

Pohyb versus obezita

- **Odborná doporučení:**
- Než začnete běhat, musíte začít chodit.
- Když budete mít vysoký tep, nezhubnete.
- Sport jednou týdně? Málo, musíte třikrát.
- Pivo po tenise? Ne, leda jogurt a až za hodinu.
- Doporučuje se tedy pozvolný začátek, **postupné přidávání intenzity pohybu**, pravidelné tělesné zatížení a **ukázněnost** ve stravovacích návycích.
- Stále častěji se sleduje a vyhodnocuje i nutriční hodnota potravy a hledají se nejvhodnější formy sportování pro jednotlivé věkové kategorie.
- Východiskovou zásadou je, že **shazování váhy se bez sportu neobejde.**

Pohybové aktivity –aktivní formy dopravy

- *Význam cyklostezek* vzhledem k efektu jejich využití v životě člověka a společnosti (WHO, 2003) v tom, že jízda na kole:
 - Je **nejekologičtější**m způsobem dopravy.
 - Příznivě ovlivňuje zdraví a kondici obyvatel a podporuje **zdravý životní styl**.
 - Není ekonomicky nákladný.
 - Umožňuje zpravidla snadné dosahování cílů.
 - Usnadňuje bezprostřední **kontakt s přírodním prostředím** spojeným s pobytem na čerstvém vzduchu.
 - Nabízí možnosti podnikání spojeného s nabídkou služeb v blízkosti tras.
 - V návaznosti na dopravní systém zlepšuje infrastrukturu a **kvalitu života**.
 - Chrání životní prostředí jako bezemisní, nehlukná, neobnovitelné zdroje nespotřebovávající a na prostor nenáročná forma aktivní dopravy.
 - Zvyšuje atraktivnost a image regionu vhodném pro cykloturisty.
- Existence a kvalita přírodního prostředí* patří k dalším faktorům, považovaným za důležitou a nezastupitelnou součást materiálních **předpokladů provozování sportovně pohybových aktivit**.

Pohybové aktivity: aktivní formy dopravy

- **Chůze:**
- rytmická, dynamická aerobní aktivita
- přinášející řadu pozitivních zdravotních dopadů
- při minimálních negativních účincích.
- Chůze, dynamičtější než běžná a praktikovaná pravidelně při nejméně 70 % srdečním zatížení, se přímo podílí na udržování dobré fyzické kondice především v oblasti kardiovaskulární kapacity a vytrvalosti.
- Pro každodenní život je tak zdrojem fyzické odolnosti a rezervy v situacích mimořádné tělesné zátěže.
- Stále vtipné a moudré rčení: „**Mám dva lékaře – moji levou a moji pravou nohu**“

Sport versus sociální stratifikace

- 1. Roste význam sociálně profesního statusu a vzdělání
- 2. Celkově rostou možnosti přístupu ke sportování
- 3. Kvalita a kvalita sportování je silně sociálně podmíněná
- 4. Sociálně exkluzivní sporty: golf, plachtění, tenis, lyžování
- 5. Sociálně nižší třídy preferují fotbal, lední hokej, basketbal, box, cyklistiku
- 6. Demokratické (běžně přístupné) sporty: chůze, plavání, cyklistika
- 7. Muži preferují fotbal, ragby, golf, cyklistiku
- 8. Ženy upřednostňují aerobik, plavání, bruslení, gymnastiku
- 9. Muži nepreferují aerobik, jógu a gymnastiku, ženy nemají zájem o fotbal, ragby, golf a squash.
- 10. Obě pohlaví mají vyvážený zájem o badminton.

Divácký zájem o televizní sport

- *Poměrně slabá závislost na statusové úrovni diváků:*
- 1. Krasobruslení sledují téměř výhradně ženy (vyššího socioekonomického postavení).
- 2. Fotbal, hokej, tenis a motoristické sporty preferují muži.
- 3. Lehká atletika a zimní sporty stejně populární u žen i mužů.
- 4. Věk nehraje při sledování VT sportu významnou roli.
- 5. Sociální postavení není diferencujícím faktorem zájmu o sledování sportu v televizi.

Trendy forem sportování

- Růst zájmu o zážitkové, rekreační a alternativní sporty.
- Zvýšený důraz na:
 - rekreační sport,
 - péče o kontrolu zdraví a tělesné kondice,
 - rostoucí zájem o aktivní sportování seniorů,
 - rozšíření možností pro sportování žen,
 - rostoucí zájem o sportování handicapovaných,
 - vzestup spektra forem a možností alternativních sportů.
- *Alternativní sporty*: odráží unikátní sportovní subkulturu jedinečnosti generačního výměru, specifik hodnotového směřování a osobitosti životního stylu

Sport a mládež

- Sport mládeže se v naší kulturní sféře vyznačuje:
- 1. *privatizací* – obecně sílící význam komerčního sportu
- 2. *etikou výkonu* – důraz na výkon, výsledky, nikoli prožitky
- 3. *elitářstvím* – sofistikované metody tréninku s cílem obstát ve stále náročnějších úrovních soutěživosti
- 4. *alternativními důrazy* – zvýšená popularita a masovost alternativních neorganizovaných a na asistenci dospělých nezávislém sportování (skateboard, snowboard, BMX cyklistika, florbal).
- **Problém:** nerovnost příležitostí – finanční náročnost, možnost pěstovat některé sporty *pouze na výkonnostní úrovni*. Hravost a zábava obětována na štít být nejlepším sportovcem, udržet se v týmu, být nominován, vítězit.
- Stěžejní *motivace sportování* mezi mládeží:
 - 1. radost z pohybu
 - 2. tělesná kondice
 - 3. pěkná postava
 - 4. výkonnostní ambice (zejména sportovní fakulty a hoši)
 -

Mládež versus školní tělovýchova

- 1. Snižování pohybové aktivity (PA) s narůstajícím věkem
- 2. Dívky nižší úroveň PA
- 3. S věkem se zhoršuje i pestrost PA
- 4. Snižování organizovaných PA
- 5. Klesající zájem o „celoživotní“ PA (chůze, cyklistika, plavání)
- 6. Přetrvávající důraz na měřitelný výkon (hodnocení)
- *Pozitivní trendy ve výuce TV* : úsilí o vybudování celoživotního zájmu o PA, preference radosti z pohybu, prožitku, uspokojení, seberealizace nad měřitelným hodnocením výkonu; trend od specializace k univerzalitě

Sport: Mládež versus sociální prostředí

- *Sportovní aspirace mládeže podporují primárně:*
- 1. Dobře fungující sportovně praktikující **rodina**
- 2. Prioritní postavení v podpoře sportování má zpravidla **otec**
- 3. Optimální věk počátku systematické sportovní činnosti je **8-10 let**
- 4. Sportovní aktivity pěstované v rodině posiluje spolupráce se **sportovním klubem**
- 5. Raný věk vhodný pro sportovní **všestrannost**, nikoli jednostranné sportovní specializace

Násilí ve sportu

- *Negativní tendence komerčního vrcholového sportu:*
- 1. rozšiřující propast mezi elitním sportem a rekreačně kondičním sportem
- 2. Globalizovaný sport ztrácí masovou základnu
- 3. Nepřiměřené přerůstání „ega“ sportovce do elitářského individualismu
- 4. Slábnoucí autorita morálních stimulů
- 5. Fetišismus fantastických výkonů a rekordů
- 6. Elitní sport jako „sportovně-cirkusové show“ vrcholného napětí, vzrušení

Násilí ve sportu

- Dnešní mediální sport je orientován spíše na *napětí* než na úlevné zklidnění.
- *Je svět sportu slučitelný s násilím?*
- *Co princip fair play?*
- **Násilí:** Použití nebo hrozba použití fyzické síly jedincem nebo skupinou vůči druhému jedinci či skupině. Extrémní formou násilí je válka.
- Co je v běžném životě považováno za nepřipustné a trestné, může být na půdě sportu považováno za vysoce *funkční* a tudíž *tolerovatelné* či dokonce „*normální*“.

Násilí ve sportu

- *Násilí* – užití nepřiměřené fyzické síly, které může být zdrojem či příčinou ublížení na zdraví nebo majetku
- *Agrese* – verbální či fyzické chování založené na záměru ovládat, řídit či zranit jinou osobu
- *Zastrašování* – zneužití gest, slov a činů hrozících použitím násilí či agrese
- *Hostilita* – projevy nepřátelství vyjadřující trvalou tendenci nepřátelsky jednat, a to až k hranici agrese

Násilí ve sportu

- Čtyři základní *typy násilí* na sportovním poli:
- 1. **Surový fyzický kontakt** - formou srážky, narážení, strkání, obírání o míč, bránění v pohybu a dalších forem fyzického kontaktu, které mohou vést ke zranění.
- 2. **Hraniční násilí** - zahrnuje sice praktiky porušující herní pravidla, to je ale hráči i trenéry tolerováno: strkání loktem v kopané, boj o kotouč při vhazování v ledním hokeji atp.
- 3. **Polokriminální násilí** - praktiky, které hrubě porušují nejen pravidla, ale i uznávané právní a morální normy a ohrožují fyzicky hráče: kopance, údery do obličeje, zjevné fauly.
- 4. **Kriminální násilí** - praktiky zjevně protizákonné a mezi hráči odsuzované a trestně stíhatelné, jako jsou kupříkladu pokusy během či po ukončení hry vážně zranit či dokonce zabít hráče.

Násilí ve sportu

Reakce masových médií:

„Násilí, stejně jako jeho kritika, se dobře prodávají.“

Typologie násilí ve sportu (lední hokej):

- **Taktické** - prostředek dosažení taktických cílů na cestě dosahování vítězství (*agrese* jako součást hry).
- **Symbolické** - „Manifestace rituální agrese“ divácky atraktivních modelů chování.
- **Věcné** - Výraz nezvládnutí herních pravidel a krajně neadekvátních reakcí na chování a jednání soupeře.

Násilí ve sporu

Soudobá posedlost stále novými zážitky a senzacemi pak posiluje *explozivní reakce sportovních diváků* za situace, kdy světu sportu dominuje princip akčnosti, profesionalismu, vítězství, odměny.

Agresivita a výtržnosti v hledišti je zejména na půdě fotbalu výrazem apriorně *polarizovaného publika*, hledajícího možnosti vnitřních přetlaků, nálad a vášní v davovém uvolnění fotbalového fandovství.

Násilí ve sportu

- *Divácké konflikty*

Intrapsychické vyplývající z nesouladu diváckého očekávání na jedné straně a skutečného vývoje utkání na druhé straně. Důsledkem může být podrážděnost či dokonce agrese.

- *Interpersonální* zasahující dvě či více osob nebo více skupin a to z důvodů střetu apriorních individualizovaných či skupinových představ, názorů, postojů či zájmů, kdy se výrazně polarizuje vidění světa v kategoriích „TY – JÁ“ či „ONI – MY“.

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- *Sportovní divák*: Vyznačují se značnou velikostí, heterogenností a propustností., na druhé straně nízkou úrovní skupinových charakteristik, jako je stálost, stabilita, integrita, koheze či míra kontroly. Tuto skupinu dále charakterizuje *objektivnost hodnocení zápasů*, neexistence násilného chování a rasismu. *Pasivní* pozorovatelé hry, kteří nejsou ovládnuti týmovou rivalitou, hodnotí zejména silný prožitek ze sledování sportovního klání.

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- *Sportovní fanoušci*
- Vysoká míra skupinové stability a integrace, *klubismu* a projevů nacionalismu., střední velikost, stálost, míra intimity a propustnost, nízký stupeň projevů násilného chování, subjektivní hodnocení zápasů. Jsou k určitému (zpravidla jedinému) sportu – zejména na půdě fotbalu - přitahování prostřednictvím oblíbeného týmu či hráče. Skupinu charakterizuje vidění sportovní scény na „MY“ a „ONI“ (fanoušci jiných klubů).

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- *Ultras*
- Vysoce homogenní „skalní“ fanoušci usilující o co nejspektakulárnější průběh utkání a vyhýbající se přitom přímým konfliktům, násilí a vandalismu. Jsou nositelé „*choreografie*“ utkání, k fandění používají pyrotechniku, transparenty, zpěv, charakterizovaní vysokou úrovní diváckých prožitků a zájmem o klubový život

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- *Hooligans (hoolifans)*
- Vysoká míra skupinové stability, integrity, homogenity, koheze, stálosti, autonomie, násilného chování, projevů nacionalismu a xenofobie, nízká úroveň skupinové propustnosti a krajně subjektivní hodnocení zápasů. Primárním cílem je vyvolat konflikt či bitku s obdobnými skupinami soupeřova týmu. Svoji totožnost zdůrazňují především *streetwearovým* oblečením oblíbených odlišujících značek, vlajkami, šálami a navenek i vydáváním *fanzinů* (časopisů sportovních fanoušků) či působením na webových stránkách. Zejména na půdě fotbalových utkání jsme svědky rasistických, antisemitických a nacionálně-šovinistických projevů

Násilí ve sportu

- Nejčastější projevy diváckého násilí
- konflikty s užitím verbálního i fyzického násilí
- vniknutí na hrací plochu
- házení předmětů na hrací plochu
- vandalismus
- výtržnosti

Násilí ve sportu

Téma násilí v prostředí sportovních diváků je stále aktuálněji ozvláštňováno silícími formami *fotbalového chuligánství mimo stadiony*.

Hledisko věkové struktury upozorňuje na vnitřně funkčně diferencované skupiny v rozmezí zhruba 10–30 let, když skutečně vysoce společensky nebezpečnými jsou jedinci tvořící tzv. tvrdé jádro (hardcore hooligans).

7 typů sociálních rolí fanoušků v kotli: iniciátor chorálů, útočník, šašek, chuligán, organizátor, rváč, opilec

Násilí ve sportu

Diskuse ohledně **příčin fotbalového chuligánství** se zpravidla orientují na možnosti a meze pochopení chování jeho aktérů, když se má obecně zato, že jde o *reflexi*:

- Vazby na nižší sociální vrstvy společnosti.
- Nízké úrovně vzdělanosti.
- Nízkého kreditu profesní příslušnosti.
- Touhy vyhledávat vzrušující a nebezpečné situace.
- Ostentativně prezentovat svoji maskulinitu.

Sport a masová média

- **Masová média** – sdělovací systémy, akty a prostředky, pomocí nichž se zprávy, informace, obrazy, hudba, sdělení, předávají konzumentům – velkému anonymnímu a heterogennímu souboru adresátů: z malého počtu zdrojů velkým počtům příjemců.
- *Mediální sport jako nejpobulárnější forma masové kultury* (sportovní TV kanály, divácká popularita fotbalu, basketballu, basebalu, rugby, motorismu, lehké atletiky):
 - 1. čím nás sport mediálně **přitahuje**
 - 2. Jak významně je **propojen** svět sportu s masovými médii?
 - 3. Co je **obsahem** sportovního zpravodajství?
 - 4. Jakými **znaky se** dnes vyznačuje sportovní žurnalistika?

Sport a média: komercializace sportu

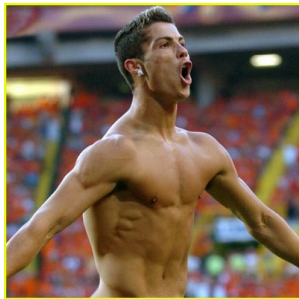
- **Komercializace sportu:**
 - 1. sportovní průmysl
 - 2. veřejný sektor
 - 3. komercializace amatérského sportu
 - 4. sport a televize (význam reklamního poselství)
 - 5. sportovní sponzoring
- **Sportovní zpravodajství:** specifická výpověď o světě, ve kterém žijeme:
 - důraz na akčnost a heroismus,
 - prezentace sportovních hvězd,
 - technické vizuální přiblížení jedinečných okamžiků a situací sportovního zápolení)

Sportovní hvězdy, ikony, hrdinové

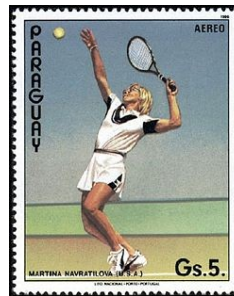
- **Elita** - vybraná, nejlepší, vedoucí či privilegovaná vrstva společenských, politických a ekonomických zájmů. Vůdčí hybné osobnosti společenského vývoje. Dnes ti nejlepší v určitém oboru lidské činnosti. Jedinci prospívající většinou jako nástroj progresivních opatření a změn.
- **Celebrita** – věhlasný, mediálně známý jedinec
- **Sportovní idol**: adorace veřejností, zejména mládeží
Minulost: prověřený význam, velikost, důležitost
- *Dnes*: známost a proslulost
- **Sportovní hvězda**: aktuálně vynikající vítězící představitel elitního sportu, celebrita (celá plejáda fotbalistů)
- **Sportovní ikona**: sportovní osobnost jedinečně symbolizující určitý sport, velké jméno (Martina Navrátilová, Michael Jordan, Jaromír Jágr, I. Bolt)
- **Sportovní hrdina**: trvale proslulý nositel jedinečných velkých skutků na půdě sportu (Pelé, Emil Zátopek, Jar. Hudec, Lance Armstrong)

Sportovní hvězdy, ikony, hrdinové

- Sportovní hvězdy

Sportovní ikony

Sportovní hrdinové

Schneider Eli - Emil Zátopek, Mese Olympique Lillehammer, 2007

Sportovní hvězdy, ikony, hrdinové

Kam s ním (hvězda - ikona - hrdina)?

Mnohonásobný vítěz *Velké pardubické steeplechase* žokej Josef Váňa, vysloužil (zasloužil) si tak následně vysoké státní vyznamenání.....

Rituály ve sportu

- **Sportovní rituály:**
 1. **Iniciační** – kupř. přijetí nováčka do týmu
 2. **Přípravné** – součást každodenní sportovní přípravy, stravovací stereotypy; posílení sebevědomí, potlačení stresu.
 3. **Ochranářské** – aplikovány tam, kde je spatřován významný bod soupeření – poklepat chrániče brankáře ledního hokeje před utkáním.
- Součástí rituálních sportovních praktik jsou i *tabu* – čemu se vyhýbat, vyvarovat před a během zápasu.

Rituály ve sportu

- *Sportovní rituály fungují jako:*
- 1. Prostředek hráčské *koncentrace*
- 2. Signál pro soupeře (*zastašování*)
- 3. Prostředek *kompence* rizikových a stresových situací
- 4. Regulátor pevné struktury, *soudržnosti* a komunikace týmu
- 5. Moderátor *vazeb* na širší týmové a divácké zázemí
- 6. Nástroj *posílení* osobní sebedůvěry a skupinové sounáležitosti
- 7. Regulátor osobní *motivace* směrem ke skupinovým cílům

- Pozn: kupř. *Phil Esposito* dvě desetiletí v *NHL* prakticoval stejné rituály

Sport a politika

- *Sport ovlivňuje:*
- změna životního režimu
- demokratizace
- konzumní orientace společnosti
- komercializace
- medializace
- Kulturní koexistence
- demografický vývoj
- globalizace aj.

Sport a politika

- Aktualizuje se řada naléhavých *otázek*:
- 1. Jaký dopad má expanze profesionálního sportu na *mezinárodní politickou ekonomii*?
- 2. Jak sport přispívá k budování *národní identity*?
- 3. Může sport sehrávat důležitou úlohu v *mezinárodní diplomacii*?

Sport a politika

- Kontroverzní intervence politiky do vrcholového sportu zpravidla v době pořádání Olympijských her:
- v kontextu posílení fašismu a *nacionálního socialismu* při berlínské olympiádě v roce 1936
- Politicky motivovaných *bojkotech* dvou supervelmocí éry tzv. studené války při OH v Moskvě 1980 a LA 1984.
- Rozpaky trvají nad silně *politickými motivy* grandiózního uspořádání OH 2008 v Pekingu.
- Za krajní formu samotné sportovce poškozující příklady politického zneužívání sportu je považována opět politicky motivovaná cesta *bezohledné sportovní přípravy* špičkových sportovců v bývalé NDR

Sport a politika

- Sport figuruje i jako platforma *odporu vůči stávajícím politickým strukturám*. V období tuhé stalinské sovětské totality tak kupř.:
 - podpora populárního *Spartaku Moskva* vyjadřovala symbolický odpor vůči zbývajícím mocným klubům: Armádnímu *CSKA*, policejnímu *Dynamu*, na automobilku Zil vázanému *Torpedu* či státním drahám blízkému týmu *Lokomotiv*.
- Podle jednoho ze zakladatelů Spartaku Moskva a politickému vězni Nikolaje Starostina, „pro masy lidí fotbal znamenal jedinou – a mnohdy poslední – možnost a naději uchovat si vlastní identitu a bezprostřednost harmonizujících lidských vztahů“
- Stejně španělští fotbaloví fanoušci v období Frankovy diktatury vyjadřovali zástupně svůj politický odpor vůči režimu nadávkami proti oblíbenému týmu vůdce, kterým byl *Real Madrid*.

Sport a politika

- **Individuální projevy politického protestu** na půdě vrcholového sportu (známé kauzy z poválečného období):
- OH 1968 Mexiko - černí američtí atleti *John Carlos a Tommie Smith* se na stupních vítězů ostentativně otočili zády v americké vlajce a zařátou pěstí vyjádřili sounáležitost s hodnotami dobově populárního ideového hnutí „černé síly“. Smith tento bezprecedentní čin zdůvodňoval: „Když vítězíme, jsme považováni za Američany. Jinak jsme jenom negři“.
- Stejně i úspěšný americký boxer *Cassius Clay* (alias Muhammad Ali) zdůvodnil neochotu zúčastnit se války ve Vietnamu velice lapidárně: „Žádný Vietnamec mě nikdy nenazval negrem“
- Své politické, či přinejmenším občanské postoje v roce 1972 svérázně vyjádřily i americké atletky *Wayne Dole a Vince Matthews*, když během udílení olympijských medailí a hraní státní hymny nonšalantně stály zády k americké vlajce, vtipkovaly a nepřípadně se bavily.

Sport a politika

- Mezinárodní *politika* je spíše spojována s *negativními* emocemi
- Globálně dimenzovaný *sport* – spojován s *pozitivními* emocemi a vášněmi
- V evropském kontextu jsme tak svědky procesu, kdy se kupř. klubový fotbal stává prostředníkem či *nástrojem spolupráce* mezi státy a přispívá tak k překonávání zpátečnického provincialismu směrem k nadnárodní evropské identitě.

Sport a politika

- **Různý pohled** na politický význam mezinárodního sportovního klání:
- Sportovní soutěživost mezi státy či týmy: přirozeným způsobem **civilizují** soutěživost států a národů (Olympijské hry - de Cubertinovo poselství).
- Především masová média **zveličují** politický význam mezinárodního sportovního klání (v období „studené války“ vítězství či prohra na mezinárodním kolbišti výrazem národní cti a mezinárodní prestiže (dobové souboje našich hokejistů se „sovětskou sbornou“).

Sport a politika

- Triády *sport – politika – demokracie*:
- Sport může být jedinečným subtilním mechanismem utváření a prověřování *diplomatických vztahů* mezi regiony či národy
- Koncem října 2003 tak kupř. Indie nabídla Pákistánu ve jménu zlepšení pošramocených bilaterálních vztahů i *obnovení vzájemných sportovních kontaktů* (pozemní hokej, kriket).
- V mnohem dramatičtějším kontextu jihokorejský prezident Chung Mong Joon u příležitosti úspěšné organizace světového šampionátu ve fotbale v roce 2002 vyslovil přání nalézt ve sportu reálnou hybnou sílu a rozhodující krok k praktickému *politickému znovusjednocení* obou korejských států.
- Fotbal pro mír – společný sportovní trénink jako *přirozený prostředek sbližování* židovských a arabských sousedů v Izraeli v roce 2005.

Sport a politika

- Povaha a rozsah **vládní participace ve sportu** se místně a časově liší a je aktualizována v případech:
 - 1. Zabezpečování **veřejného pořádku**
 - 2. Podpora **zdraví** a tělesné kondice obyvatel
 - 3. Zvýšení prestiže a **moci** určitých skupin, společenství či národa
 - 4. Podpora společně sdíleného pocitu identity, **sounáležitosti** a jednoty mezi občany
 - 5. Posilování hodnot slučitelných s dominantní **ideologií** společnosti či státu
 - 6. Zvýšení **prestiže politických vůdců** a vlády
 - 7. Podpora **ekonomického rozvoje** v místě, regionu či širší společnosti
 - 8. **Prevence kriminality** (mládeže)
 - 9. Součást **vojenského výcviku**, fyzické kondice policejních a hasičských složek (The World Police and Fire Games)

Sport a politika

- Motivace vládní angažovanosti na půdě sportu
- 1. *Politické důvody:*
- OH 1936 **Berlín** Hitlerovské Německo (bezchybná olympiáda)
- OH 1980 **Moskva** Hegemonistický SSSR (bipolární politika)
- OH 2008 **Peking** Komunistická Čína (spektakulární show)

- 2. *Prestižní důvody:*
- OH 1988 **Seoul** Korejský perfekcionismus
- OH 1996 **Atlanta** prezentace „nového amerického Jihu“
- OH 2000 **Sydney** ekologicky přátelské místo multikulturního setkání

Sport a politika

- Globálně úspěšné fotbalové *týmy*, zprvu z Jižní Ameriky a poté i z některých afrických zemí jako Kamerun či Nigérie, již několik dekád **zvyšují prestiž zemí** dříve málo známých.
- Politicky a ekonomicky bezvýznamné země usilují posílit svůj **mezinárodní kredit** právě prostřednictvím sportu: *atleti* vytrvalostních běžeckých disciplín z Maroka, Keni či Etiopie a nebo *hráče* kriketu, basketballu a baseballu z karibské oblasti.

Sport a politika

- **Masovost provozování sportovních aktivit** přináší ty nejpozitivnější společenské dopady:
- Zvyšuje tělesnou a duševní kondici
- Zlepšuje zdravotní stav
- Přispívá k harmonickému rozvoji obyvatel

Zásady sociálního státu: demokratické formy organizace sportu, důraz na masovost, celoživotní fyzickou nezávislost sportu zakotvená i legislativně:

ŠVÉDSKO: Ve 40 000 místních sportovních klubech aktivně sportuje dva miliony občanů, 750 000 na výkonnostní úrovni, 7 000 vrcholově.

DÁNSKO: *třetí cesta* vztahu sportu a politiky – spojení s *kulturní politikou*: Důraz na kondiční a zdraví podporující pohybové aktivity, populární hry a masovou tělovýchovu.

Trojrozměrný kulturně zakotvený model sportu:

1. Na výkon a výsledky orientovaný sport
2. Na podporu životního stylu zaměřené tělesné a kondiční cvičení
3. Neformální tělesné aktivity hravé tělesné zkušenosti.
4. Sport musí nabídnout sportovní vyžití bez výjimky všem příslušníkům dánské populace.

Sport a politika

- Vrcholné světové a kontinentální organizace (OSN, EU) včleňují **sport** do své agendy jako *nástroj harmonizace kulturně diverzifikované globální společnosti*.
- **Olympijský sport** svým důrazem na **fair play**, práva na sport, přátelství, spolupráce a tolerance cílí ke globálnímu překonávání současných negativních stránek vrcholové sportovní scény a vedou k cestám, který usnadňují lidstvu hledat a nalézat ve sportu nezastupitelný nástroj harmonizace v individuální i společenské rovině.

Sport a globalizace

- **Globalizace:** vzájemná propojenost planety cestou provázanosti problémů a forem jejich řešení, akcent na funkční využití člověka; nejednoznačnost účinků.
- **Sport a globalizace:**
 - 1. Intenzifikace celosvětových sportovních kontaktů a událostí
 - 2. Rostoucí význam ekonomických stimulů a komercializace
 - 3. Omezování lokálních a národních organizačních struktur
 - 4. Nestejné působení globalizace přináší dynamický rozvoj sportu na jedné straně a lokální úpadek sportu na druhé straně (*glokální* = globální versus lokální)
 - 5. Různost zájmů aktérů globalizace přináší odpor či projevy vykořisťování

Sport a globalizace

- Rozporuplnost důsledků globalizace sportu:
- 1. Sport jako progresivní a *liberální fenomén* podpory lidských kontaktů, vzájemného porozumění a spolupráce.
- 2. Sport jako jedna z cest konzumní fáze západního kapitalismu a *komodifikace kultury*.
- *Globální šíření sportovních symbolů, sportovního oblečení* jako globálního image (být in, cool). Produkty vyvinuté na bohatém západě, vyrobené cestou vykořisťování pracovní síly v rozvojových zemích a distribuovaných globálně (Nike, Adidas).

Sportovní migrace

- *Migrace sportovců na globální úrovni* je podmíněna i novými **předpoklady sportovního úspěchu**:
- 1. Dostupnost lidských a materiálových zdrojů
- 2. Vědecké metody koučování a tréninku
- 3. Kvalita sportovních organizací
- 4. Hluboké znalosti sportovního lékařství a věd o sportu

Sportovci v profesionálních týmových sportech jsou vlastněni (vázáni kontraktem), mohou být „prodáni“, „koupeni“, „obchodováni“, „zapůjčeni“: jsou svého druhu **zbožím**.

Sociologický problém resocializace či multikulturní, interkulturní koexistence.

Sportovní migrace

- 1. Které sporty a z jakých důvodů jsou migrací nejvíce poznamenány?
- 2. Co to přináší z hlediska kultury daného sportovního odvětví?
- 3. Existují obecně fungující vzory globální migrace?
- 4. jak se migrace sportovců (trenérů) **projevuje** ve výchozích a hostitelských zemích?
- 5. Jaké jsou **hlavní motivy** sportovní migrace?
- 6. Jaká je nejčastější typická **osobní zkušenost** sportovců v hostitelských zemích?

Sportovní migrace

- Otázky v rovině sportovní migrace:
- 1. jakou roli sehrávají **ekonomické motivy**?
- 2. Které prvky nad rámce finančního profitu poznamenávají povahu sportovní migrace?
- 3. Jaké jsou zde zdroje případných **sociálních nerovností**?
- 4. Jaké obecné a speciální **poučení** lze ze sportovní migrace odvodit?
- Sportovní migrace: poznamenána sumou *politických, kulturních, ekonomických a geografických* problémů a tlaků.
- Označení migrujících sportovců: sportovní průkopníci, nomádi, usedlíci, kočovní investoři.

Podpůrné argumenty sportovní migrace

- 1.. Revitalizace domácího sportu
- 2. Zvýšení atraktivity sportovní podívané
- 3. Prezentace těch nejlepších
- 4. Zvýšení klubového členství a divácké návštěvnosti
- 5. Zvýšený zájem sponzorů a médií
- 6. Konfrontační (konkurenční) výzva pro domácí sportovce
- 7. Posílení prestiže *klubových soutěží a reprezentace* hostitelské země
- 8. Kompenzace nedostatku domácích talentů

Negativní dopady sportovní migrace

- 1. Snížení šancí pro doma připravované sportovce
- 2. Snížení kreditu národního týmu
- 3. Obavy z eroze tradičního ducha, étosu a etiky domácího sportu
- 4. Možnost erupce etnických, rasových či sociálních problémů na půdě klubového sportu a směrem k divákům.
- *Silvio Berlusconi: „Na čem opravdu záleží, je klubový úspěch“*
- (vyprázdňování smyslu národních týmů)

Sport: kam kráčí?

- **Tendence na půdě vrcholového sportu:**
 - 1. Využívání (zneužívání) hormonálních prostředků
 - 2. Usilovné hledání nových prostředků zvyšujících velikost, sílu, vytrvalost a rychlost sportovců
 - 3. Vývoj a využití sportovní výbavy vyrobené z lehkých a odolných materiálů
 - 4. Přetrvává idea vysněného projektu geneticky dokonalého atleta
 - 5. Poroste význam sofistikovaných tréninkových metod
 - 6. Pokles významu veřejného sektoru
- **Otázky:** Kde jsou hranice lidských možností?
 - Kde leží **hranice** vrcholového sportu?
 - Jaký smysl má rostoucí touha být lepší, úspěšnější, obdivovanější?
- **Problém:** Prohlubující se **propast** mezi smyslem a směřováním rekreačního a vrcholového elitního sportu.

Sport: kam kráčí?

- Vývoj **olympismu**:
- 1. Trvalá přitažlivost olympijských her (olympijský Disneyland)
- 2. Globalizace poškodí vývoj sportu v rozvojových zemích
- 3. Poroste zájem o alternativní sporty
- 4. Potrvá tendence rozšířit spektrum tzv. olympijských sportů
- 5. Globální řízení a koordinace regionálních, mezinárodních a světových sportovních soutěží
- 6. Vzorovými zeměmi harmonizace sportu pro všechny a vrcholového sportu budou stále země jako Norsko, Finsko, Island, Německo, Austrálie a Kanada
- **Výzva**: Zaměřovat se na **podporu** sportovních aktivit a **volnočasového sportování** s ohledem na specifické podmínky místa, času a konkrétní situace.

